

**ANDMEANALÜÜS
KRIMINAALPREVENTSIOONIS**

LAURI TABUR
Siseministeeriumi sisejulgeoleku
poliitikaosakonna juhataja

Loengu konspekt

2002

SISSEJUHATUS **3**

1. PREVENTIIVNE PROTSESS **4**

1.1. KURITEGEVUSE KOHTA ANDMETE KOGUMINE	4
1.2. ANDMETE ANALÜÜS	5
1.3. PREVENTIIVSETE STRATEEGIATE VÄLJATÖÖTAMINE	6
1.4. ELLUVIIMINE	7
1.5. MÕJU HINDAMINE	8

2. KURITEGEVUSE ANALÜÜSI ETTEVALMISTAMINE: **11**

2.1. ANDMETE KOGUMINE	11
2.1.1. ANALÜÜSIKS VAJALIK INFO	11
2.1.2. ANDMETE KVALITEET	12
2.1.3. JUHUSLIKKUSE ARVESTAMINE	13
2.1.4. ANDMESTIKU PAIKAPIDAVUS	15
2.1.5. PUUDUVA ANDMESTIKU ARVESTAMINE	16
2.2. ANDMETE KODEERIMINE	17
2.2.1. ESIALGSE KODEERIMISRAAMISTIKU LOOMINE	18
2.2.2. ESIALGSE KODEERIMISLOOGIKA TÄIENDAMINE	19
2.2.3. ARVUTITÖÖTLUS	19
2.2.4. USALDATAVUSE KONTROLL	20
2.2.5. ANALÜÜSI PAINDLIKKUSE SUURENDAMINE	20

3. ÜHISTE TUNNUSTE OTSIMINE **21**

3.1. ESIMENE ETAPP: VAATLUSALA SELGITAMINE	22
3.1.1. UUESTI KOMBINEERIMINE	23
3.1.2. UUE NÄITAJA LOOMINE	23
3.1.3. SAGEDUSJAOTUSE ETTEVALMISTAMINE IGA NÄITAJA JAOKS	24
3.2. TEINE ETAPP: ÜHISTE TUNNUSTE OTSIMINE	25
3.2.1. KAARDISTAMINE	26
3.2.2. AEGTELJENDAMINE	28
3.2.3. RISTTABULEERIMINE	30
3.2.4. STATISTILISE OLULISUSE KATSETAMINE	31
3.3. KURITEGEVUSE ANALÜÜS: TULEMUSTE TÖLGENdamine JA ESITAMINE	33
3.4 ANALÜÜSI SÕNUM	33

SISSEJUHATUS

Aastaid on õiguskaitsepraktikas kuritegevusprobleemide põhinäitajaid – ulatust, iseloomu ja asukohta – käsitletud intuiitiivselt ning pealiskaudselt. Preventiivabinõusid on seetõttu valitud standardlahenduste küllaltki piiratud hulgast (nagu lukkude ja riivide propageerimine või teised avalikud kampaaniad) peaaegu käigu pealt, ilma et neid oleks püütud rakendada kohalikust kontekstist tulenevate spetsiifiliste probleemide ärahoidmiseks. Ebakorrektselt rakendatud "preventsiooniabinõud" on halvimal juhul isegi viinud õigusrikkumiste taseme kasvamiseni.

Kuritegevuse analüüs on uurimuslik protsess; piltlikult öeldes meenutab see rohkem tükikestest pildi kokkupanemist kui näpuga käsiraamatust järje ajamist. Järelikult peavad inimesed, kes analüüsivad kuritegevust, oskama hinnata asjale lähenemise olemuse, selle konteksti ja eesmärkide tähtsust. Tulenevalt sellest on ka käesolev materjal jagatud nelja ossa.

Esimese osa eesmärk on jõuda tõdemuseni, et preventatsioon on üks tervik tegevuste ahel, mis algab probleemianalüüsist ning lõppeb vahetu sekkumisega õigusrikkumise toimepanemise külgu.

Teises osas käsitletakse kuritegevuse andmete kogumist ja süstematiseerimist ning kuritegevuse analüüsi ettevalmistamist.

Kolmandas osas kirjeldatakse kuritegevuse analüüsi meetodeid, kusjuures eriline rõhk on kuritegude ühiste tunnusjoonte otsimise moodustel (nt kaardistamine ja risttabuleerimine) ning viisil, kuidas neid mooduseid saaks infot töödeldes omavahel siduda ning kompaktselt ja lihtsaks üldpildiks liita. Lõpuks tuleb lühidalt juttu tulemuste tõlgendamisest ja esitamisest.

Kriminaalanalüüsi puhul peab ülesande püstitus (mida ja milleks, võimalusel ka millisele andmestikule tuginedes, analüüsida) väga selge olema. Paljud tavaelus kasutatavad meetodid pärinevad küll hariliku sotsiaaluuringu puhul omaks võetud tehnikast, kuid kipuvad ühe näite varal tegema üldistusi kogu elanikkonnale. Positiivsetest näidetest hindab näiteks Rahvusvaheline Ohvriuuring kuritegevuse taset, toetudes igas riigis umbes 2000 majapidamise näitele. Sellises uurimuses kasutatakse hüpoteeside paikapidavuse määramiseks täpseid statistilisi meetodeid. Reeglits on, et kui kvaliteetset infot pole saada, analüüsi ei tehta; kui

statistilised katsed ei näita selgeid ühiseid tunnusoone, ei tehta ka mingeid järeldusi. Seetõttu analüüsitakse kuritegevust harva kavatsusega teha ulatuslikke üldistusi; analüüsi eesmärk on pigem koostada lihtne ja kasulik ülevaade konkreetse piirkona (või muudmoodi väga spetsiifilisest) kuritegevusega seotud probleemist, et leida toetust rakendatavatele tõkestusmeetmetele. Analüüsi seisukohalt võivad kasulikuks osutada ka nn mitteperfektsed andmed, mida pole kogutud uuringute abil, vaid operatiivsete juhtimisotsuste jaoks. Praktilises kontekstis, kus analüüsi tulemusi tavaliselt kasutatakse, peab analüütik olema valmis selleks, et tuleb ette palju ebakindlust. Seega peab analüüsi tulemusi esitades kindlasti viitama ka teatavale kaheldavusele. Selline lähenemine kehtib mis tahes otsustuse puhul: kompetentsed juhid peavad olema võimelised langetama otsuseid ka sellises olukorras, kuid analüütiku ülesanne on jälgida, et analüüsi kasutaja ei toimiks ülepeakaela esmase mulje ajal ega eiraks tõlgendamist piiravaid tingimusi. Näiteks Siseministeeriumi sisejulgeolekudivisjoni puhul võib öelda, et analüüsi kasutaja harimine/teavitamine võtab analüüsitööks kuluvast ajast kuni poole.

1. PREVENTIIVNE PROTSESS

1.1. Kuritegevuse kohta andmete kogumine

Infot on võimalik saada kuritegusid või intsidente kajastavatest politseiaruannetest ning võimaluse korral ka teiste organisatsioonide aruannetest. Et saada paremat ülevaadet, võivad organisatsioonid kuritegevuse erinevate aspektide osas infot omavahel vahetada: politseiaruandeid sissemurdmistest võib võrrelda järelevalveametnike kogutud infoga tingimisi vabastatud isikute või piirkonnas elavate tuntud seaduserikkujate kohta. Mõistagi peab selline info jääma paljuski konfidentsiaalseks. Kuna kuritegevuse analüüs käsitleb üksnes kuritegude ühiseid tunnuseid ja suundi, mille puhul isikuandmed pole olulised, ei tohiks infovahetus põhimõttelisi probleeme tekitada.

Kuigi infot peaks reeglina koguma (ja ka analüüsima) rutiinselt kogutud andmete hulgast, võivad olemasolevad aruanded tihti osutada ebapiisavaks. Eriti on see iseloomulik politseiaruandeile, kuna terve rea kuritegude ohvrid eelistavad juhtunust politseile teatamata jätta või lihtsalt ei täideta andmebaasides politsei poolt kõiki olulisi andmevälju. Juhul kui ametlik andmebaas on puudulik, võib osutada vajalikuks täiendada seda eraldi registreerimissüsteemi, ülevaadete või otsese jälgimise

korraldamisega (nt kaubanduskeskustes viibivate noorte konfliktsete käitumisharjumuste selgitamiseks).

On äärmiselt positiivne, kui kuritegevuse struktuuri muutumist suudetakse infokogujate poolt rutiinselt jälgida, sest kuritegevusprobleemid piirkondades aja jooksul muutuvad. Sellised muutused on üldjuhul põhjustatud kas preventiivsetest algatustest, mis sunnivad kurjategijaid kasutama uusi meetodeid või sihikule võtma uusi objekte, või välistest mõjutustest, näiteks avaliku varguse uutest "moevormidest". Ühtlasi tuleb silmas pidada, et mõningad tõkestusabinõud, kui tahes efektiivsed need lühikese aja jooksul ka poleks, osutuvad pikemas perspektiivis kasutuks: vargad leiavad tee, kuidas saada jagu kord nii tõhusatest turvasüsteemidest, nagu see juhtus kunagi hästi populaarsete sõidukite roolisambalukkudega. Kuritegevusandmete regulaarne kogumine, andmete lihtne leidmine ja nende kohene analüüs nii rutiinse töö kui ka laiema infosüsteemi haldamise osana võimaldavad preventiooni eest vastutajatel kerge vaevaga jälgida ning suunata asjade käiku, ilma et nad ootaksid, kuni üha suurenev kuritegevus ise nõuab kiiret ümberhindamist. Asjade käigu teadlik suunamine hõlmab nii väikesi muudatusi (nagu valvekaamerate ümberpaigutamine äsja ilmnunud probleemsetesse kohtadesse) kui ka märkimisväärseid tõkestusalgatusi-nt konkreetsete isikute või gruppide vastu suunatud tegevusi, hoidmaks kontrolli all uue kriminaalse probleemi kasvu.

1.2. Andmete analüüs

Kuritegevuse analüüs põhineb eeldusel, et kuriteod ei ole toime pandud päris juhuslikult, eraldiseisvate ja unikaalsete juhtumitena, vaid neid võib ühiste ja selgelt eristatavate tunnusjoonte järgi koondada rühmadesse. Kuritegevust analüüsid eeldatakse, et kuriteod rühmituvad toimepanemise koha või aja järgi, keskenduvad mingit tüüpi omandile või ohvritele ning pannakse toime teatud meetodeid kasutades. Preventiivmeetmed peavad ideaalis arvestama just neid ühiseid tunnusjooni-ehk teisisõnu, olema suunatud nimetatud omandi või ohvrite grupi kaitsesse.

Kuritegevuse analüüs koosneb põhimõtteliselt kahest komponendist.

Esimene hõlmab kuritegevuse kohta käiva info koondamist ning ühiste tunnusjoonte leidmist. Näiteks seaduserikkumiste erilist koondumist

probleemsetesse kohtadesse, kus saaks rakendada ennetavaid/tõkestavaid abinõusid.

Kuritegude tunnusjooni võib analüüsida ka kohest reageerimist eeldavatel eesmärkidel, näiteks kurjategijate tabamiseks korraldatava patrullimise plaanimiseks, raskemate kuritegude toimepanijate tabamiseks või juba tuntud kurjategijate leidmiseks. Olgugi, et kuritegude ühiste tunnusjoonte analüüs on ühesugune nii preventiivsete kui ka reageerimist eeldavate ülesannete puhul, on nende eesmärgid erinevad ja sellest tulenevalt on erinevad ka kogutava info üksikasjad ning analüüsist tulenevate järelduste üldistusaste.

Kuritegevuse analüüsi **teine komponent** on ühiste tunnusjoonte tõlgendamine, et leida põhjusi, miks on näiteks üks kindel piirkond majade plokis murdvaraste hulgas eriti populaarne. Selline info võib osutada tähtsaks terve hulga tõkestusmeetmete väljatöötamisel. Tõlgendamise eesmärk võib olla piiratud; see võib hõlmata ühiste joonte leidmist kurjategijate resideerumise vahel ning nende elu- ja tegutsemispiirkondade majanduslike, sotsiaalsete, demograafiliste ja hariduslike näitajate vahel.

1.3. Preventiivsete strateegiate väljatöötamine

Kuritegevuse analüüs võimaldab välja töötada preventiivabinõusid, mis sobivad kohaliku kriminogeense olukorraga ning selle füüsilise ja sotsiaalse kontekstiga. Meetmed võivad olla mõeldud kindlale geograafilisele paigale (nt majade ploki ühele osale); kindlale füüsilisele situatsioonile, mis soodustab kuritegude toimepanemist (nt vähekaitsitud majade turvalisuse parandamine); kasutatud meetodite vastu (näiteks ukسلukkude lõhkumine); kindlatele korrarikkujatele, kelleks võivad olla teismeliste jõugud, vanuseliselt hajutatud grupid, üksi tegutsevad või eriti aktiivsed kurjategijad. Preventiivne tegevus, mille eesmärk on lahendada probleemi kompleksena, seab aga teatud piiranguid. Nimelt situatsioonilised ja sotsiaalsed abinõud võivad olla võrdselt tähtsad ning anda kõige parema efekti just nimelt koos rakendatuna (nt majade turvalisuse parandamine koos püüdega vähendada inimeste narkootikumidest sõltuvust, mis ajendabki raha saamise eesmärgil varastama).¹

¹ Kahe erineva lähenemise eristamiseks kasutatav terminoloogia ning eristamise kontseptuaalsed ja teoreetilised alused tuleb veel välja töötada. Siin tähendab *situatsiooniline kriminaalpreventsioon* kindlate kriminaalsete võimaluste füüsiliste ja sotsiaalsete kontekstide muutmist, mis mõjutaks inimeste otsust sooritada kuritegu kindlal ajahetkel ja kohas (nt tõhustades naabrite valvsust) või

Preventiivsete ideede genereerimine pole tihti lihtne (mõni tunneb tõelist hirmu valge lehe ees), seega oleks tark läheneda asjale süsteemselt. Situatsioonilisest vaatenurgast lähtudes võiks see tähendada:

- kuriteo toimepanemiseks vajalike tingimuste kirjapanekut (näiteks *tõhusa järelevalve puudumine* või *kehvad roolisambalukud*);
- nende tingimuste kõrvaldamise mooduste loetelu.

Et mitte takerduda kindlaskujunenud mõttemallidesse, võiks abi leida tõkestusmeetmete suurest valikust, näiteks *kuriteo objekti kõrvaldamine*, *objekti kättesaadavuse raskendamine*, *järelevalve*, *ohvrite ärahoidmine*, *ümbruskonna kontrollimine* või *kurjategijate riskitaju suurendamine*.

Juba tõkestusabinõusid välja töötades peab arvestama võimalike probleemidega, mis võivad esile kerkida nende abinõude rakendamise korral. Tähelepanu tuleb pöörata preventiivse tegevuse ulatusele – kes ühiskonnas suudaks vähendada kuritegude sooritamise võimalusi ja motivatsiooni ning miks nad seda siis ei tee. Paljud organisatsioonid ja üksikisikud ei pea kriminaalpreventsiooni prioriteetseks. Et saavutada nende subjektide heakskiitu, kellel on vajalikud tegutsemisvõimalused ja -vahendid, peavad ettepanekud olema eelkõige realistlikud.

Nii preventiivsete ideede genereerimine kui ka ebapraktiliste ettepanekute väljasõelumine peaks kõige paremini laabuma koostöös inimestega, kellel on praktilikal tuginevad teadmised tõkestamisvõimalustest ja -piirangutest nende oma tegevusalal (nt poepidajad või kooliõpetajad).

1.4. Elluviimine

Tõkestusabinõude elluviimine nõuab pühendumust, koordineeritust ja püsivust. Preventiivne idee võib seetõttu võtta üldjuhul ühe kahest põhivormist. Esimese puhul lähtutakse enam-vähem kindlast

lihtsalt kuriteo toimepanemise võimaluse füüsilist kõrvaldamist, näiteks eemaldades varaste ihaldusobjekti (nagu asendades müntidel töötav gaasimõõtja magnetkaardiga toimiva vastu). Termin *sotsiaalne/tagapõhjaline kriminaalpreventsioon* tähistab abinõusid, mille eesmärk on mõjutada inimeste üldisemaid kalduvusi seaduserikkumistele: kodune kasvatus, moraalne ja emotsionaalne areng, haridus, elumuutused, elustiil, sotsiaalsed kontaktid, otsused seaduse rikkumise või mitterikkumise kohta ning olemasolev emotsionaalne/finantsiline/tööhõive olukord. Püüdlused neid faktoreid mõjutada võivad olla suunatud riskisikutele, kuritegevuse allikatele organisatsioonides (nt koolides) või tervetele kogukondadele (nt n-õ naabruskonna parandamise või töötusevastaste ja kehvade vaba aja veetmise tingimuste parandamise kampaaniate korras).

ideekavandist ning püütakse iga hinna eest sellest kinni pidada. Nii tehakse näiteks juhul, kui katsetatakse teatud tüüpi otsest sekkumist, nagu omandi märgistamine, mille eesmärk on kindlaks teha, kas see õigustab ennast ning on rakendatav ka mujal.

Teine lähenemine on palju paindlikum. Seda rakendatakse siis, kui püütakse vähendada kindlat kohalikku kuritegevusprobleemi. Eesmärk ei ole seejuures mitte kindlaksmääratust kinni pidada, vaid kõige paljutöötavama abinõuga alustada ning seda aja jooksul parandada, toetudes rakendamise ajal kogutud infole. Tagasiside võib pärineda praktilistest nüanssidest (nt kas sihtgrupp on kuulnud ja mõistnud algatatud kampaaniat ning kas nad toimivad selle kohaselt, lukustades näiteks sõidukeid tihemini või abinõude tõhususe ulatusest (kui hoolimata kampaania sõnumi kohalejõudmisest sõidukitega seotud kuritegude arv ei vähene, tuleb probleem lahendada teiste meetmete abil). Sageli on paindlikuma lähenemise puhul tarvis rakendada üheaegselt mitut algatust – omandi märgistamine, naabusvalve ja ukسلukkude tõhususe parandamine –, millest igaüks keskenduks kindlale kuritegevuse aspektile lootuses, et abinõud täiendavad üksteist ning kõrvaldavad üksteise võimalikud nõrgad kohad.

1.5. Mõju hindamine

Hinnangu andmise eesmärk on kaaluda preventiivse algatuse mõju kuritegevusele ning teha kindlaks, kas algatus väärrib edasist toetust. Jättes kõrvale kõik üleliigse, hõlmab hinnangu andmine järgmiste lihtsate küsimuste esitamist:

- *kas kuritegevuse tase tegelikult langes?*
- *kui suurt osa etendas languses konkreetne projekt ning kui palju tuleb panna kokkusattumuste arvele (nt politseioperatsioonide kasv samal perioodil)?*
- *millised olid projekti kõrvalnähud (nt, kas kurjategijate aktiivsus liikus mõnda teise regiooni või valdkonda)?*
- *milline oli projekti tasuvus (nüi finantsilises kui ka sotsiaalses mõttes)?*

Enamikel juhtudel on võimatu nendele küsimustele täiesti kindlaid vastuseid saada. Sageli on raske eristada tõelist muutust juhuslikust kuritegude arvu kõikumisest; isegi kui see õnnestub, on üks asi leida preventiivse abinõu ja kuritegevuse vähenemise vaheline seos, hoopis

teine aga kindlalt väita, et vähenemise oli põhjustanud rakendatud abinõu. Kui erinevaid meetmeid rakendatakse koos, on peaaegu võimatu väita, et üks neist on kuritegevuse ärahoidmisel osutunud tõhusamaks kui teised.²

Hindamistulemuste usaldusväärsus suureneb koos rakendatavate eksperimentaalsete plaanide täpsustumise, võrdlusperioodide pikenemise ning näidete arvu suurenemisega, kuid kõik see põhjustab täiendavat viivitust ja lisakulutusi, enne kui ilmnevad tulemused. Sel juhul on ka risk, et omavahel põrkuvad ametnike eri arusaamad (nt kiirus versus kvaliteet), mis muudavad kasuteguri nulliks. Ühest küljest võib väita, et praktikud näevad oma algatuste tulemusi liiga roosilisena või siis ei taha tunnustada, et tulemustes on praktiliselt alati ka kaheldavaid aspekte. See juhib neid ekslikule järeldusele, nagu oleksid nad saavutanud edu (nn vale positiivne viga). Teisest küljest on paljud professionaalsed sotsiaalala uurijad põhjendamatult rõhutades rakendanud akadeemiliste uuringute põhimõtteid üks-üheselt praktikas. See väldib küll eelmainitud viga ja paneb kogunenud akadeemilised teadmised proovile, kuid suurendab võimalust, et abinõude läbikukkumise kohta tehakse ennatlikke järeldusi (nn vale negatiivne viga). Selle tulemusena realiseeritakse omakorda “miski-ei-aita-kompleksi”. Kohtumised, kus akadeemilised uurijad tutvustavad oma variandi tulemusi praktikutele, on tihti emotsionaalsed ja ei anna tulemusi ning jätavad lõplike järelduste tegemise õhku.

Vastuolusid saab vähendada, kui kumbki pool on kursis teise seisukohtadega; kui eelnevalt arutatakse hindamise käigus tekkida võivaid ebakõlasid ning kui saavutatakse tasakaal valede positiivsete ja valede negatiivsete vigade tegemise riski vahel. Ent suurem üksteise tunnustamine ja ebakohtade talumine ei ole tegelikkuses lihtsam alternatiiv. See kohustab hinnangu andjat tulemuste nõrgad kohad välja tooma ning hinnangu saajat enne tegevuskava vastuvõtmist neid nõrku kohti arvestama. See aga tekitab sageli kibestumist-kes ikka sooviks ise oma tööd ette kritiseerida.

Hinnangu vorm sõltub preventiivse algatuse üldisest kontekstist. Paljudel juhtudel on hinnangu eesmärk võimaldada juhtidel teha otsuseid selle

² Põhimõtteliselt on oluline eristada üksteisest abinõude mõjud (nagu arsti puhul, kes on saanud patsiendi südamevea kontrolli alla kallite ravimite segu manustamisega, kuid tahaks nüüd teada, millise ravimi võib rahulikult segust välja jätta). Üks võimalus on rakendada abinõusid ükshaaval ning jälgida, milline samm toob soovitud efekti. Võib ka meetmed ükshaaval ära jätta. Kui kumbagi võimalust ei saa kasutada, võib välistada need komponendid, mis ei andnud soovitud tulemust kohe (nt kui autodega seotud kuriteod vähenevad pärast turvakampaaniat, samal ajal püsib aga lukustamata uste arv muutumatuna, võib järeldada, et kampaania sõnum mõjus hoopis varastele).

kohta, kas kõnealune algatus on mõjunud kuritegevusele nii tõhusalt, et seda tasub jätkata, parandada või arendada. Mõnes olukorras võib hindamist korraldada, üldistades kohalikku tulemust üleriigilisele tasandile (nt vastates küsimusele *kas naabrivalve on tõhus?*). Isegi kui algatuse eesmärk on ainult kohaliku tähtsusega, peavad selle eest vastutajad mõistma, et hindamisse tehtavast minimaalsest suuremast jõupingutusest tuleneb pikemaajaline kollektiivne kasu. Kvaliteetse info kogumine selle kohta, mis mõjub ja mis mitte ning millistel tingimustel, võimaldab politseijuhtidel tulevikus planeerimisotsuseid vastu võttes õppida teiste saavutustest ja ebaõnnestumistest.

Kuritegevuse analüüsi põhjal võib hinnata: preventiivse algatuse mõju, märkides näiteks üles, kuidas turvameetmete tõhustamisest tingitud muutused mõjutavad kuriteokatsete ja sooritatud kuritegude suhet, samal ajal kui muutused kuritegude toimepanemise eri meetodite, kohtade või kuriteobjektide esinemise sageduses näitavad, kas on ilmnunud mingeid nihkeid kuritegevuse dünaamikas.

Tuleb pidada silmas, et hinnata ei tule mitte ainult algatuse lõpptulemust. Hindamismetoodikaid võib kasutada ka algatuse elluviimise edusammude hindamiseks, ent kasutatavad kriteeriumid on sel juhul veidi teised. Elluviimise hindamise kriteeriumid võivad hõlmata selliseid küsimusi nagu *kas sihtgrupp on näinud ja lugenud levitatud teatisti, kas on rakendatud ellu teabepäevadel kuulnud nõuandeid vms?*. Lõpptulemuse kriteeriumid, s.o küsimus, kas kuritegevus on vähenenud, lubavad võrdlust projekti lõppeesmärkidega. Loomulikult võivad elluviimise kriteeriumid esile tuua tõendeid, mis kinnitavad või tõlgendavad lõpptulemuse kriteeriume. Hinnates politsei patrullide tõhusust taskuvaraste tabamiseks, oleks elluviimise kriteerium tänaval tabatud taskuvaraste arv. Harilikult leitakse, et see arv oli väike, millega kinnitataksegi lõpptulemuse kriteeriumi järel, et patrullide mõju sellele väärnähtusele on peaaegu olematu. Oma hinnangus naabrivalveprojektidele on kasutatud kriteeriume, mida projekti kontekstis nimetati elluviimise kriteeriumideks ning mille eesmärk oli selgitada, kas projektide väike mõju kuritegevusele oli tingitud hindamise meetodika ebaõnnestumisest, programmide läbikukkumisest (plaane ei viidud õigesti ellu) või teooria väärtõlgendamisest (terve rakendamise idee oli vale).

2. KURITEGEVUSE ANALÜÜSI ETTEVALMISTAMINE: ANDMETE KOGUMINE JA KODEERIMINE

2.1. Andmete kogumine

2.1.1. Analüüsiks vajalik info

Kuna erinevate kriminaalpreventiivsete projektide ja neid toetavate analüüsides vajadused varieeruvad, oleks vaja teha loetelu infost, mis võib analüüsi käigus kasulikuks osutada. Kogu infot ei ole võimalik saada rutiinselt kogutud andmetest, kuid enamikku siiski.

Põhiinfo, mis moodustab tavaliselt analüüsi selgroo, võib kokku võtta lühidalt küsimustesse:

- *millised rikkumised esinesid?*
- *kus, millal, millistel asjaoludel ja milliseid meetodeid kasutati?*
- *kes või mis oli kuriteo ohver või objekt?*

Vastus neile küsimustele võib aidata mõista kuritegude ühiseid tunnuseid, soodustegureid ning tõkestamise võimalikkust. Konkreetse analüüsi tarbeks tuleb neid üldisi kuritegusid iseloomustavaid näitajaid kohandada vajaliku konteksti ning vajaduse korral lisada ka uusi näitajaid.

Järgnevalt on näiteid nii põhi- kui ka võimalike täiendavate näitajate kohta.

Põhinäitajad:

kuriteo iseloom – juriidilised kategooriad (nt harilik kallaletung) ja teised kategooriad (nt ükskõik millise raskusastme kallaletungini viinud laharvamuse põhjus);

kuriteo toimepanemise koht – üldine (nt trepikoda, platvorm, metroo) ja/või spetsiifiline (nt apteeги ees);

kuriteo aeg – kuupäev, nädalapäev, kellaaeg;

kuriteo meetod – nt kauba peitmine, hinnasiltide vahetamine, pettus tagastatud kaupadega; murdvarguse korral sisenemise koht ja meetod;

kuriteo objekt – nt auto, mootorratas, veok või asjad, audiotehnika sõidukitega seotud kuritegude puhul;

ohvri tunnused – vanus, sugu, reisija/ostja/turist; elustiil (nt käib / ei käi õhtuti väljas);

kuriteo füüsilised ja sotsiaalsed tingimused – valgustatus, rahvarohkus, potentsiaalsete häirijate olemasolu jne.

Täiendavad näitajad:

kuriteo katse või toimepandud kuritegu – kuriteokatsed võivad paljastada paljutki tõkestavate abinõude ulatusest;

kuriteoga kaasnenud või sellega tekitatud kahju – kelle kahju (rahaline või sotsiaalne);

varastatud või kahjustatud vara tüüp ja maksumus;

kurjategija tunnused – vanus, sugu, üksi/kaaslasega, karistused/hoiatused jne. Kurjategijate tunnused võivad olla teada ainult osa (võimalik, et tendentsliku osa) kuritegude puhul, kuid neid võib kombineerida muu, täiuslikuma infoga;

alkoholi ja narkootikumide mõju;

ohvri enda kaasaaitav käitumine – nt hoolimatus, provotseerimine;

nn kuriteopesade lähedus – lärmakas kõrts, klubi;

varastatud sõiduki või muu vara leidmise koht – võib anda vihjeid kurjategijate elukohtade kohta.

Kuritegusid võib lihtsalt klassifitseerida õiguslike kategooriate (nt paragrahvide) alusel, kuid see nõuab reeglina detailsemat või hoopis uut lähenemist. Kurjategijad ei pruugi kuritegu plaanitsedes ja toime pannes järgida juriidilisi nüansse. Andmete kogumisel oleks tark kaasata üks näitaja kuriteo/intsidendi juriidiliste definitsioonide jaoks ning teine iseloomustama võimalikke lisanäitajaid, mis võiksid olla analüüsil kasuks. Seega võiks näiteks kallaletungide puhul mõnedes kesklinna meelelahutuskeskuses – kus juriidilised kategooriad hõlmavad kõike harilikust kallaletungist raskete kehavigastuste ja tapmiseni – kategoriseerida kui "kallaletungi vormid", lähtudes pigem tegevusest kui tagajärgedest, ning märkida ära eelnenud lahkkelide põhjus: piletiraha sissenõudmine, arvete maksmine, ebaviisakus, sõidukite kokkupõrked, keelatud kohas suitsetamine jne.

2.1.2. Andmete kvaliteet

Analüüsi kasutuskõlblikkus ning kõik, mis sellel analüüsil põhineb, sõltub suurel määral esimeses - analüüsi algetapis - kogutud andmete kvaliteedist. Andmeid kogudes on vaja kriitiliselt hinnata, millised neist

võiksid piirata analüüsi ulatust ja muudaksid tulemuste usaldatavust. Kogumisetapil tuleb silmas pidada andmete kvaliteedi mitut aspekti, nt intsidentide esinemise juhuslikkust ning juhtumite registreerimise puudujääke. Neid käsitletakse edaspidi - andmete kvaliteedi teema juurde tulen tagasi andmete kodeerimise osas.

2.1.3. Juhuslikkuse arvestamine

Tehes läbilõike kindlas piirkonnas sooritatud kuritegudest (nt nagu murdvargused ühes kindlas majade plokis kuue kuu jooksul), ilmnevad paratamatult sarnased juhtumid. Mida võib sellest järeldada? Kas kordumine tähendab tegelikku, püsivat kuritegevust selles piirkonnas, mis omakorda peegeldaks kuritegevuseks soodsaid võimalusi, või kurjategijate elukohta ja harjumusi või lihtsalt juhuste kokkusattumust? Kui esimene hüpotees (tegelik kuritegevus) on õige, korduvad samad kuriteod suure tõenäosusega ka järgneva kuue kuu jooksul; kui tõene on teine hüpotees (kuritegevuse muutumine on juhuslik), ilmneb eelnevast hoopis erinev korduvus ning ei ole mingit mõtet kulutada jõudu ega ressursse esmasel emotsioonil põhinevate preventiivmeetmete väljatöötamiseks. (Hindamise seisukohalt on oluline, et mida suurem on juhuslikkus, seda keerulisem on langetada kindlaid otsuseid.) Enamik kriminaalseid intsidente jääb kahe eelkirjeldatud variandi vahele ning analüüsija ülesanne on otsustada, mida võib käsitleda püsiva, mida juhusliku nähtusena.

Selgitades, kui suur osa kuritegude jaotumisest on püsiv ning kui suur osa on üksnes mööduv ja juhuslik, tuleks kuritegusid jälgida kahe või enama sarnase perioodi jooksul (nt kolme erineva aasta esimesed kolm kuud) ning võrrelda neid perioode omavahel; alternatiiviks on kasutada statistilisi meetodeid (nt hii-ruut-katsed), millega saab hinnata tõenäosust, et näiteks ühes kindlas majade plokis tuleb ette rohkem murdvargusi kui teistes ümberkaudsetes majades.

Kui selgub, et kuritegevuse muutus on tingitud juhuslikust tegurist, peab analüütik otsustama, kas analüüs lõpetada või mitte. Otsust langetades tuleb vaagida, kas võimalik kasu tulevaste preventiivmeetmete näol kaalub üles analüüsi jätkamiseks tehtavad jõupingutused (aeg, vahendid). Analüüsi jätkamise või lõpetamise üle otsustamisel tuleks vaadata kaugemale kui kuritegevuse jaotusele selles piirkonnas - arvestada tuleks ülesande avaramat eesmärki ning rakendatavaid tõkestusabinõusid.

Analüüsi jätkamist pooldav otsus tähendab andmete kogumise lähteülesande ulatuse ja struktuuri muutmist. Lihtsamalt öeldes tuleb analüüsi hõlmatud näidete hulka suurendada, et iga püsiv ühiste tunnuste komponent paistaks juhuslike mõjutuste taustal silma. Mida rohkem on analüüsis sündmusi, seda rohkem välistavad juhuslikud kõikumised üksteist (nagu astronoom, kes kasutab suurema avaga teleskoopi, et püüda rohkem valgust ja näha tuhmimaid tähti). Täpsemalt, oluline ei ole tegelikult sündmuste arv iseenesest, vaid ajaline ulatus ja analüüsi objektide arv. Murdvarguste puhul tähendab see näiteks riskirühma kuuluvate elumajade arvu ja riski ajalist kestvust, mida võib nimetada ka elumajade riskiaastateks. Objekti riskiaastate ulatuse ning seega antud näite usaldusväärse suurendamiseks on kolm võimalust:

- *pikendada vaadeldavat perioodi;*
- *laiendada vaadeldavat piirkonda või suurendada objektide arvu (majad, autod, poed, riskirühma kuuluvad inimesed);*
- *laiendada vaadeldava sündmuse definitsiooni - vargused korterist näiteks muudetakse vargusteks.*

Samuti võib politseiandmeid täiendada Ohvriuuringu andmestikuga. Igal meetodil on puudusi, mida tuleb hoolikalt kaaluda, pidades silmas analüüsi eesmärki ja olemasolevaid ressursse.

Niisiis, andmestiku usaldusväärse tõstmise 3 moodust:

2.1.3.1. Vaadeldava perioodi pikendamine

Vaadeldava perioodi pikendamine tuleb kõne alla ainult juhul, kui andmed on kättesaadavad ja **võrreldavad**, st kui vahepeal ei ole muutunud vaatlusaluse sündmuse definitsioon, registreerimine ega ole olnud muid olulisi muudatusi. Kui andmed ei ole arvutis, nõuab vanemate andmete otsimine palju tööd ning kui sündmuse esinemises on täheldatud erinevaid suundi ja tsüklilisust, tähendab see, et lõpptulemus pole eriti ajakohane.

Tuleb valida ka andmete usaldusväärse ja näitlikkuse vahel. Pikendades andmete kogumise aega, venib analüüs, rääkimata vajalikest lisajõupingutusest. Ajaskaala valik on oluline, kui huviobjektiks on kuritegevuse muutus, näiteks preventiivsete algatuste hindamise kontekstis. Mida väiksem on vaadeldav ajavahemik, seda tõenäolisem on,

et analüüsis tulevad esile lühiajalised muutused (nt mõne kuriteoliigi sesoonsed kõrgajad).

2.1.3.2. Vaadeldava piirkonna laiendamine, riskiobjektide arvu suurendamine

Ka need abinõud nõuavad täiendavaid jõupingutusi ning veel üht valikut – seekord usaldatavuse ja eesmärgi vahel. Preventiivse protsessi üldprintsip on suunata tõkestusmeetmed nii täpselt kui võimalik kuritegudele mis aga tähendab tihtipeale täpselt lokaliseeritud kuritegevuskollete otsimist. On selge, et piirkonna laiendamine ei anna meile midagi, kui eesmärk on avastada kuritegevuskoldeid ühes konkreetses väikses piirkonnas. Ometi ei ole kuritegevus ainult kindlates geograafilistes kuritegevuskolletes ja mitte kõiki preventiivsed algatusi pole mõtet rakendada alati just seal. Kui soovitakse leida seost kohaliku omavalitsuse valduses olevate majade ja murdvarguste vahel või autode ja varguse tõenäosuse vahel, võib kasulikku infot saada ajapikku väljakujunenud tunnustest, mis ei ole sel viisil lokaliseerunud. Nüüd ongi kohane vaadeldavat piirkonda laiendada, et suurendada riskiobjektide arvu. Näiteks võib autodest varguste puhul ühiseid tunnuseid leida mitmes piirkonnas toime pandud varguste puhul. Samuti võib osutada tõenäoliseks, et seesama isik või grupp paneb toime kuritegusid erinevates regioonides.

2.1.3.3. Kuriteo definitsiooni laiendamine

Kui algses analüüsis on kasutatud kitsaid kategooriaid (nt taskuvargused), siis sõltuvalt analüüsi eesmärgist võib nüüd olla kasulik arvestada kõiki tänaval toimunud vargusi. Vahel võib olla kohane koondada ka teatud ühisjoontega kuritegusid, nt võiks kallaletungide, avalike varguste ja kehavigastuste tekitamise ühine nimetaja olla *kontakt-kuriteod*.

2.1.4. Andmestiku paikapidavus

Andmestiku paikapidavus tähendab seda taset, milleni näitajad mõõdavad seda, mida nad peavad mõõtma.

Praktikast on teada, et nt autovargustest, vargustest autodest ja autodele tekitatud kahjustustest teatatakse politseile just sellises tõenäosuse kahanevas järjekorras, mis on vastupidine tegelikule esinemissagedusele.

Samuti on võimalik, et nt poodide turvamehed koonduvad kohtadesse, kus nad eeldatavalt avastavad rikkujaid, või jälgivad teatavat tüüpi inimesi, kes nende arvates võiksid kuriteo toime panna. Koolivägivalla võrdlus ei pruugi viidata korrarikumiste sageduse tegelikule erinevusele, vaid näiteks kooli juhtkonna läbisaamisele ametkondadega – ühel juhul registreeritakse kogemata juhtunu vägivallana, et kiirendada ebasoovitavatest lastest vabanemist; teisel juhul püütakse juhtunust vaikida, et säilitada kooli head nime. Murdvargustegi erinevad esinemisjuhud piirkonniti ei pruugi peegeldada tegelikku olukorda, vaid elanike läbisaamist politseiga ning nende valmidust teatada politseile kuritegudest, mille ohvriks nad on langenud. Paikapidavuse kontrollimine nõuab ühe ja sama asja puhul alternatiivsete abinõude kasutamist (viimase näite puhul aitaks ohvriuuringu andmestiku lisamine) või registreerimise hoolikat kontrolli.

2.1.5. Puuduva andmestiku arvestamine

Kui kuritegevust analüüsitakse rutiinselt kogutud andmete põhjal, on üsna tavaline, et osa andmeid on puudulikud. Lahtrile “*Sisenemismetod*” võib paljudel juhtudel järgneda tühi lahter või arvuti poolt loetamatu kanne. Andmed võivad puududa süsteemiliselt või juhuslikult. Kui andmed puuduvad süsteemiliselt, seab see kahtluse alla kogu materjali usutavuse (nt paljud juhid, kelle sõiduk on varastatud seetõttu, et võti oli jäetud süütelukku, varjavad seda fakti politsei eest, kartes paista rumalana või ohustada kindlustushüvitise saamist). Kui andmed puuduvad juhuslikult, ei tekita see suuri probleeme, kuid teatud punktist alates ei ole tunnusjooned enam märgatavad, st kui registreerimine on puudulik, väheneb analüüsitava objektide arv – puudulike andmetega kaasusi ei saa arvestada.

Seepärast tuleb enne andmestiku kasutamist kontrollida järgmist:

- *kas andmed puuduvad süsteemiliselt või juhuslikult?*
- *kui puudumine on süsteemiline, kas see mõjutab kuritegude ühiseid tunnusjooni, mis omavad analüüsis tähendust?*
- *kui puudumine on juhuslik, kas analüüsimiseks on piisavalt korrektselt registreeritud juhtumeid?*

Kui andmed on arvutis, saab iga näitaja iga kategooria kohta koostada sagedusjaotuse (seda selgitatakse lähemalt edaspidi) ning juhul, kui on

olemas teised infoallikad, teha andmestiku ristkontrolli (võrrelda omavahel erinevate alikate samasisulisi andmeid). Kui andmed ei ole arvutis, on võimalik kontrollida ainult paberi ja pliiatsi abil. Sel juhul tuleb põhjaliku kontrolliga oodata seni, kuni andmed on kodeeritud ja sisestatud analüüsija enda arvutisse, ning seejärel leida ühised tunnusjooned vaatlusala selgitamise ja ülevaatamise etappide ajal.

Andmete kogumise etapil tuleks otsustada ka, millised olemasolevate andmete aspektid on sobilikud analüüsi lülitada ning millised tuleks kõrvale jätta. Kui tundub tõenäoline, et info mingi näitaja kohta on ebausutav, vigane või puudulik, on mõistlik see näitaja analüüsist üldse välja jätta. Muudel juhtudel on parem kaasata info analüüsi varajastel etappidel, kui et see üldse välja jätta, kuna originaalallikate juurde võib olla raske või üldse võimatu tagasi pöörduda (eriti kui andmed pärinevad nt mõnelt muult organisatsioonilt).

2.2. Andmete kodeerimine

Kodeerimise eesmärk on lihtsustada keerulisi lahendamist vajavaid probleeme, toonitades ainult neid erisusi, mis tunduvad olulised analüüsi lähteülesande seisukohalt. Kodeerimine on formaalne protsess ning seepärast on vaja alljärgnevalt selgitada mõningaid termineid.

Kodeerimine hõlmab originaal- ehk toorinfot, mis on kaasustes tavaliselt faabula vormis (faabula on intsidendi üksikasjade üleskirjutus aruandes või ülevaates), ning mis kodeerimise käigus muudetakse mitmeks näitajaks. Iga näitaja jaoks töötatakse välja üksteist vastastikku välistavad kategooriad (nt kuriteo liigi *autodega seotud vargused* kategooriad võivad olla *sõiduki vargus*, *sõidukist vargus*, *sõiduki kahjustamine*). Näitajate ja kategooriate struktuur on edaspidi käsitletav kui kodeerimisraamistik.

Olemasolevate dokumentide kodeerimise esimeses etapis vaadatakse läbi originaalinfo ning töötatakse välja esmane kodeerimisraamistik; teises etapis lihvitakse seda ja luuakse lõplik variant; kolmandas etapis kasutatakse lõplikku raamistikku info kodeerimiseks ning sisestatakse kodeeritud andmed arvutisse. Neid etappe kirjeldatakse üksikasjalikumalt edaspidi. Kui originaalinfo ei pärine mitte olemasolevatest ülestähendustest, vaid spetsiaalsest analüüsi tarbeks kogutud aruannetest, on protseduur veidi teistsugune: kodeerimisraamistik luuakse nullist ning täiustatakse prooviülesannete kaudu. Ülevaadete puhul, kus vahel

esitatakse mittestruktureeritud küsimusi (nt *mida teilt varastati?*), võib kodeerimiskategooriad välja töötada analoogselt alltooduga siis, kui töö üldise kodeerimisraamistikuga on juba lõpetatud.

2.2.1 Esialgse kodeerimisraamistiku loomine

Kui originaalinfo koosneb suurest hulgast juhtumitest (nt 2001. aasta jaanuaris kindlas piirkonnas autodega seotud kuriteod), on esimene samm välja märkida analüüsiks kasulikud näitajad (enamasti kuriteo liik, aeg, koht) ning suhteliselt kiiresti läbi töötada kõik juhtumid, koostades esialgse võimalike kategooriate nimekirja. Seda protsessi tuleb jätkata seni, kuni on ebatõenäoline, et edasine töö tooks päevavalgele uusi näitajaid või kategooriaid.

"14.02.2002 kell 13.20 saabus korrapidajale numbrilt 43212 kõne meesterahvalt, kes ei soovinud oma nime avaldada. Meesterahvas teatas, et kesklinnas pandi hetk tagasi tema abikaasa suhtes toime avalik vargus, mille käigus alaealise tumedasse riietatud noormehe poolt varastati käekotist rahakott. Rahakotis oli 240 krooni ja ID kaart/--/"

Võimalikud analüüsis kasutatavad näitajad:

1. Kuupäev:	14.02.2002
2. Kell:	13.00
3. Koht:	kesklinn
4. Kannatanu:	naine
5. Õigusrikkumine:	vargus
6. Õigusrikkuja:	alaealine
7. ...	

Tavaliselt käsitletakse kodeerides igat intsidenti kui eraldi juhtumit. On piisav, kui tähendatakse üles, et poevargus toimus sel ajal, selles kohas ning kasutati seda meetodit. Vahel on siiski kasulik vaadelda ka igat juhtumit kui **ajalist protsessi**, eriti kui tegu on röövimise või kallaletungiga. Intsidendid jaotatakse etappideks (nt *ettevalmistamine, varitsus, rünne, röövitu realiseerimine*), tehakse kindlaks, millal on kõige tõenäolisem, et kedagi rünnatakse, ning rakendatakse neid teadmisi riskigruppi koolitades ja turvameetmeid välja töötades - nt, milliseid

ohtusid on oodata poepidajatel öösiti; kuidas reeglina poeröövliid enne röövimist poes käituvad jms.

2.2.2. Esialgse kodeerimisloogika täiendamine

Kui esialgne näitajate ja kategooriate nimekiri on koostatud, võib kodeerimisraamistiku uuesti üle vaadata. Kõik korduvad või liigsed ülestähendused praagitakse välja ning osaliselt üksteisega kattuvad korrastatakse. Mõni näitaja võib esialgu tunduda sobiv, kuid intsidentide erinevad aspektid võivad väljuda neid kirjeldava näitaja ulatusest – kategooriate arv võib kasvada arutult suureks. Näiteks võib esialgne näitaja olla *vargus*, mille alla peavad mahtuma sellised kategooriad nagu *vargus pagasist*, *rahavargus rõivastest*, *pagasivargus* jne, kuid andmeid on lihtsam ja usaldusväärsem kodeerida ning kergem neist aru saada ja analüüsis kasutada, kui kõik see jaotatakse kahe variandi vahel: *varguse objekt* (pagas, raha) ja *koht*, *kust varastati* (pagas, rõivad jne).

2.2.3. Arvutitöötlus

Kui kodeerimisraamistiku täiendamine on edukalt lõpetatud, võib alustada kodeerimise ja andmete arvutisse sisestamist (on lihtsam, kui kodeeritud kategooriaid tähistavad numbrid, mitte nimetused):

	Kannatanu	Liik
Kaasus 1	1	4
Kaasus 2	3	4
Kaasus 3	2	3

Liik:	Kannatanu:
Vargus autost = 4	Mees = 1
Taskuvargus = 3	Naine = 2
Autovargus = 2	Laps = 3

Kodeerimise kvaliteet mõjutab vahetult analüüsiks vajalike andmete kvaliteeti, seega on tähtis anda kodeerijatele selged juhtnöörid, mille järgi toimida. Kodeerijad peaks suhtuma töösse loovalt – nende töö sarnaneb väliselt ametniku omaga, kuid nõuab siiski enamat; raskuste korral peaks nad olema vahetus suhtes analüütikuga - kui tekib probleeme andmete tõlgendamisel või töötlemisel.

2.2.4 Usaldatavuse kontroll

Kui uus analüüsija, soovides kontrollida oma eelkäija tööd, koguks info samadest originaalmaterjalidest ja kodeeriks selle uuesti, kas ilmneksid siis analüüsi tulemusena needsamad tunnusjooned mis ennegi? Siit kerkibki meie ette andmete usaldatavuse küsimus, mis on analüüsi kvaliteedi seisukohalt niisama oluline kui sündmuste juhusliku esinemise ja puuduvate või puudulike andmete probleem. Sama info põhjal peavad kaks analüütikut iseseisvalt otsustama, kas näiteks kallaletung oli ette kavetatud või tekkis ajend selleks kohapeal. Tihti võivad inimesed üsna keerulise, otsustust nõudva ülesande lahendamisel (kasutades varieeruva kvaliteediga infot) lähtuda erinevaist põhimõttest. Isegi üks ja seesama isik ei pruugi erinevate juhtumite korral teha ühesuguseid otsuseid, eriti kui kasutatavad kategooriad on võõrad ning on välja töötatud alles käsiloleva analüüsi tarbeks. Kui andmeid on kogunud rutiinselt või analüüsi tarbeks spetsiaalse ülesandena praktilise töökogemusega inimesed, peab analüütik kontrollima andmekogujate poolt langetatud otsuste usaldatavust (nt miks kirjeldatakse kahemõttelist juhtumit pigem avaliku vargusena kui röövimisena). Juhul kui otsused ei tundu usaldusväärseks, tuleks kaks kategooriat analüüsi eesmärgil ühendada (nt ühendada avalik vargus ja röövimine ühise nimetaja alla - avalik vargus). Teine võimalus on lükata andmete kogumine edasi, kuni originaaldokumente viimistleavad inimesed on koolitatud tegema järjepidevaid sissekandeid. Kuid see poleks kahtlemata lahendus.

2.2.5. Analüüsi paindlikkuse suurendamine

Et analüüsimisel suurendada analüüsi protsessi paindlikkust, on oluline andmete kogumise ja kodeerimise ajal jälgida kindlaid põhimõtteid. Kui **originaaldokumendid** (nt kuriteoraportid) on kättesaadavad, on soovitatav need peale kodeerimist alles jätta; dokumentidest **väljavõetud** andmed peavad olema nii detailsed, nagu originaalmaterjali kvaliteet ja saadaolevad allikad seda lubavad. Näiteks peaks näitajal *kuriteo liik* olema nii mitu kategooriat kui konkreetsete kaasuste puhul võimalik, nt *pagasi vargus*, *rahakoti vargus seljasolevatest rõivastest*, *rahakoti vargus ülesriputatud rõivastest* jne. Neid kategooriaid on hea kombineerida ja kategoriserida analüüsi ajal. Kui osa algallikates sisaldunud infost on esialgsest andmete kogumisest välja jäetud, on mõttekas võimaliku hilisema otsingu hõlbustamiseks lisada andmetele kogumisel ja arvutisse

sisestamisel mingi tunnusnumber (nt kuriteoraporti või sündmuste raamatu kande number).

Üldiselt peab analüütik hoiduma seadmast andmeid mittekohastesse ja võib-olla ka piiravatesse raamidesse, kui see põhineb pelgal oletusel käsitletava probleemi kohta. Näiteks klassifitseerides kohti, kus noored pahandust teevad *avalikeks* ja *eravalduste*ks, jäetakse kahe silma vahele nn *poolavalikud* kohad (nt nagu majade trepikojad).

3. ÜHISTE TUNNUSTE OTSIMINE

Kuritegevuse analüüs võib põhineda ühel kindlal kuriteoliigil (nt korterirööv) või paljudel ühes kohas toime pandud kuritegudel, nt kõigil kesklinnas toimunud kallaletungide ja muude rikkumiste vormidel.

Analüüs koosneb mitmest etapist: esialgne, üldisem ülevaade võib välja tuua, et suur hulk kuritegusid on pandud toime politseijaoskonna ühel kindlal patrullimarsruudil; vaadeldes lähemalt nende kuritegude ühiseid tunnuseid, võib leida kindla koha (nt kultuurikeskus), kus esineb palju rikkumisi. Spetsiaalselt võib andmeid koguda seaduserikkumiste koldes, saamaks detailsem ülevaade sealsetest kuritegudest, ohvrite täiendava küsitlemise teel. See kaasaks infot kuritegude kohta, millest võimudele ei teatata, ja infot, mida tavaliselt üles ei tähendata, kuid mis on kuritegevust tõkestavate meetmete väljatöötamise seisukohast siiski tähtis (nt intsidendi toimumise täpne koht või selle asetleidmise täpsed asjaolud).

Olgu tegemist detailse või üldisema analüüsiga, analüütiku kodeeritud materjaliga tehtavad põhioperatsioonid (tabelite ettevalmistamine ja sagedusjaotused) on lihtsad - need on sündmuste ühiste tunnuste põhjal erinevate analüütiliste operatsioonide tervikuks liitmise viis.

Selle asemel et järgida kõrvalekaldumatult samme, mis viiksid ühes suunas algusest lõpuni, näitavad kogemused, et tõhusam on teha mitu analüüsioperatsiooni, kasutades esmalt üht allpool kirjeldatud, siis teist, liikudes nõnda lähemale eesmärgile luua andmetest selge ja järjepidev pilt. Andmete esmane läbivaatus võib anda vihjeid analüüsisuundade kohta, näitajate lihtsustamine võib pilti muuta, risttabuleerimine võib välja tuua viise, kuidas juhtumeid võrdluseks rühmitada. Kui on kättesaadav ka geograafiline info, võib juhtumid kanda kaardile, nii, et igat õigusrikkumiste rühma iseloomustab eri värv. Mõne analüüsisuuna võib

kõrvale heita – mitte huvi puudumise, vaid juhtumite liiga väikese arvu tõttu. Aeg-ajalt võib osutuda vajalikuks ka erinevaid operatsioone korrata.

Kogu protsessis on analüütikul harilikult ühiste sündmuste tunnusjoonte kohta palju tööhüpoteese (nt et röövid toimuvad tänavanurkadel). Need hüpoteesid genereeritakse tihti alateadlikult, toetudes andmete mõnele aspektile, ning nende tõesust kontrollitakse teiste aspektidega võrreldes. (Hüpoteese võib kasutada kuritegude ühiste tunnuste tõlgendamise stimuleerimiseks ning kontrolliks, võrreldes neid selleks otstarbeks kogutud taustainfoga.) Kui tuleb ette vasturääkivusi (nt kui kuriteo toimepanemise viis viitab noortele, koht aga mitte), võib välja töötada ühe kindla tööhüpoteesi, mis kohanduks vasturääkivusega – või mis heidetakse uue tööhüpoteesi kasuks täielikult kõrvale. Protsessi kiirendamisele ja paindlikkusele aitab kaasa andmete digitaliseerimine, kuigi sellega kaasneb oht, et ettevalmistuseta analüütik võib elektroonilises andmehulgas kergesti pea kaotada.

Hoolimata asjaolust, et analüüsimiseks pole ühte ja ainuõiget meetodit, on võimalik eristada kolme etappi:

- 1) *vaatlusala selgitamine;*
- 2) *ühiste tunnuste otsimine;*
- 3) *tulemuste tõlgendamine.*

Kuigi eeltoodus tegin vahet selgitamis- ning nn põhioperatsioonide vahel, on tõmmatud piir küllaltki kunstlik, sest mõni operatsioon (nagu sagedusjaotus) on oluline mõlemas etapis; analüütikul võib tekkida vajadus pöörduda ühiste tunnuste otsingu juurest selgitamisoperatsiooni juurde ja vastupidi.

3.1. Esimene etapp: vaatlusala selgitamine

Vaatlusala selgitamiseks võib esialgsesse kodeerimisraamistikku teha muudatusi. Nii jätkatakse tööd, mida tehti andmete esialgse kodeerimisraamistiku täiendamisel tihti ka enne arvutisse sisestamist. Ainul, et nüüd saab tänu arvutile palju kiiremini läbi proovida terve andmete komplekti ning valida mitme võimaluse vahel.

Vaatlusala esialgu üle vaadates võib abi olla andmete kaardistamisest - kaardile kandmisest. Peale selle on mõttekas töödelda materjali

statistiliselt, s.o valmistada iga näitaja kohta ette terve komplekt sagedusjaotusi ning mõni elementaarne risttabulatsioon (nt intsidendi aeg ja koht).

Tabelites olevad statistiliselt tähtsusetud ühised tunnused jäetakse selles etapis kõrvale, välja arvatud juhul, kui näiteks kuriteo paikade vahel ei ole seost ning kuriteo meetod on tähtis. Koondtabelid annavad analüütikule mingi üldpildi ning aitavad tööhüpoteese seada, mida on vaja järgmises etapis.

3.1.1. Uuesti kombineerimine

Uuesti kombineerimine tähendab taaskodeerimist olemasolevate näitajate ulatuses, et moodustada kategooriaid, mis on kõnealuse eesmärgi seisukohalt piisavalt sarnased, kuid millel on siiski eristatavad tunnused. Olgugi et analüütik võib proovida mitut erinevat lähenemist, on see analüütiku enese otsustuse küsimus, millised tunnused on piisavalt tähtsad, et neid säilitada, ja millised kõrvale jätta.

3.1.2. Uue näitaja loomine

Uued näitajad võivad:

- sisaldada olemasolevate variantide lihtsustatud või rõhutatud aspekte (nt kahe kategooriaga näitaja loomisel on *tiptund / mitte tiptund* 24tunnise aja näitaja või *tööpäev/puhkepäev* nädalapäeva näitaja uuesti kodeering);

	Päev	Uus näitaja	Aeg	Uus näitaja
Kaasus 1	E	Tööpäev	16.20	Valge
Kaasus 2	T	Tööpäev	23.10	Pime
Kaasus 3	T	Tööpäev	00.15	Pime
Kaasus 4	R	Tööpäev	10.30	Valge
Kaasus 5	L	Puhkepäev	10.55	Valge
Kaasus 6	P	Puhkepäev	07.20	Pime

- lisada uut infot, mis on saadud, käies mõnes kuritegelikus paigas ning võrdluseks mõnes vähem kuritegelikus paigas samas uuritavas piirkonnas (nt info autoparklate valgustatuse kohta);

- olla kombineeritud rohkem kui ühest näitajast (nt kombineerides *tipptund / mitte tipptund – tänaval/metroos*, et saada üht uut näitajat nelja kategooriaga: *tipptunnil tänaval – mitte-tipptunnil tänaval* jne). Seda tüüpi operatsiooni võib teha arvutis, milles on uuesti kodeerimisega andmete menetluse tarkvara või kus on võimalik kasutada tehteid *loogiline kui, ja, või, suurem kui* jne.

	Päev	Uus näitaja	Aeg	Uus näitaja
Kaasus 1	E	Tpvalge*	16.20	Valge
Kaasus 2	T	Tppime	23.10	Pime
Kaasus 3	T	Tppime	00.15	Pime
Kaasus 4	R	Tpvalge	10.30	Valge
Kaasus 5	L	Ppvalge**	10.55	Valge
Kaasus 6	P	Pppime	07.20	Pime

* Tpvalge - tööpäeval valges

** Ppvalge - puhkepäeval valges

3.1.3. Sagedusjaotuse ettevalmistamine iga näitaja jaoks

Sagedusjaotused toovad välja näitaja kategooriad ning iseloomustavad esinemissagedust. Need omakorda teenivad kaht eesmärki. Esiteks kasutatakse neid kodeerimisraamistikku parandades uute näitajate loomiseks. Näiteks kui (kodeerides) on ohvrite vanuse sagedusjaotuses märgata kaht kõrgemat näitu, oleks mõistlik luua näitaja kahe kategooriaga, mille vanuselised piirid hõlmavad kumbki üht kõrgemat näitu. Uuesti kombineerides võib eristada suhteliselt harva esinevaid kuritegevuse meetodeid ning lahterdada need kategooria *mitmesugust* alla.

alla 16 aastased	23	} Alla 27 aastased
17-27 aastased	48	
28-38 aastased	26	} Üle 27 aastased
39-60 aastased	32	

Teiseks võivad sagedusjaotused kaasa aidata ühiste tunnuste otsimisele ning määrata ühe mooduse, kuidas esitada analüüsi lõpptulemusi.

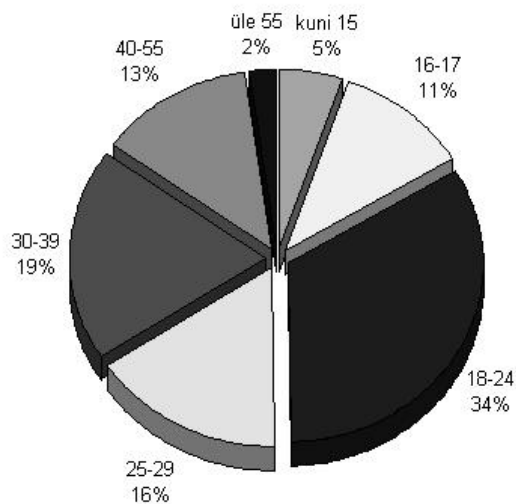
Sagedusjaotusi saab teha, kasutades absoluutseid sagedusi, protsente või mõlemat korraga. Kui kasutatakse protsente, tuleb stabiilsuse näitamiseks märkida sulgudes absoluutarvud.

Näide vanuse kohta:

alla 16aastased	20% (24)
17–25 aastased	55% (66)
26–60 aastased	15% (18)
üle 60aastased	10% (12)

Sagedusjaotusi võib teha terve juhtumite rühma, alarühma (nt päeval asetleidnud juhtumid) või võrdluse eesmärgil kokkupanud rühmituste kohta (nt päeval avalikus kohas asetleidnud juhtumid, päeval eramutes asetleidnud juhtumid, öösel avalikus kohas asetleidnud juhtumid, öösel eramutes asetleidnud juhtumid). Paljud arvutite tarkvarapaketid lubavad opereerida nii absoluutsete kui ka protsentuaalsete näitajatega,

Kurjategijate vanuseline jaotus 1999.aastal

võimaldavad graafilist esitust (nt histogramm või sektordiagramm) ning jaotust teemade ja rühmade kaupa.

3.2. Teine etapp: ühiste tunnuste otsimine

Ühised tunnused esinevad kolmes põhivormis. Ühesuunalised tunnused ehk peamised mõjud esinevad seal, kus ainult üks näitaja kannab analüüsi seisukohalt kasulikku infot (nt murtakse rajoonis sisse majadesse, kus on lukustamata välisuksed; põhinäitaja annab teavet niisuguste uste olemasolu või puudumise kohta). Teine selle põhivormi tüüp on kuritegude esinemise tõenäosus mingil ajal (nt võivad murdvargad tegutseda peamiselt hilisel pärastlõunal).

Kahesuunalised tunnused ehk seosed hõlmavad kahe variandi vahelisi tähtsaid seoseid – näiteks tõdemus, et kõrghoonetes toimepandud murdvarguste puhul muugitakse lukk lahti, madalates hoonetes aga lüüakse üks sisse (leitav risttabuleerimise teel: hoone tüüp – sisenemise meetod).

Kolmesuunalised tunnused ehk vastastikused mõjud ilmnevad, kui kahe variandi vaheline seos varieerub kolmandaga. Näiteks on tänavakallaletungide puhul võimalik leida, et ohvri vigastatuse tõenäosus sõltub ründaja vanusest (seos); selle seose tugevus sõltub aga kolmandast näitajast, ohvri vanusest: eakate ohvrite puhul on see tugevam, noorte puhul nõrgem (leitav risttabuleerimise teel: ründaja vanus – vigastuste saamine – ohvri vanus). Veidi erinev kolmesuunaline tunnus on koondumine ehk sündroom, kus leitakse näiteks kaks selgelt eristuvat kuritegude komplekti:

- autovargused päeval Baltijaama parklas, autosse sisenedes tekitatakse müra;
- autovargused öösel omaniku kodu ees, autosse sisenetakse vaikselt (leitud risttabuleerimise teel: varguse aeg – varguse koht – sisenemise meetod).

On võimalik leida ka nelja- ja viiesuunalisi seoseid, kuid leidude usaldusväärsus ja nende tõlgendamise lihtsus kahanevad sellega märgatavalt.

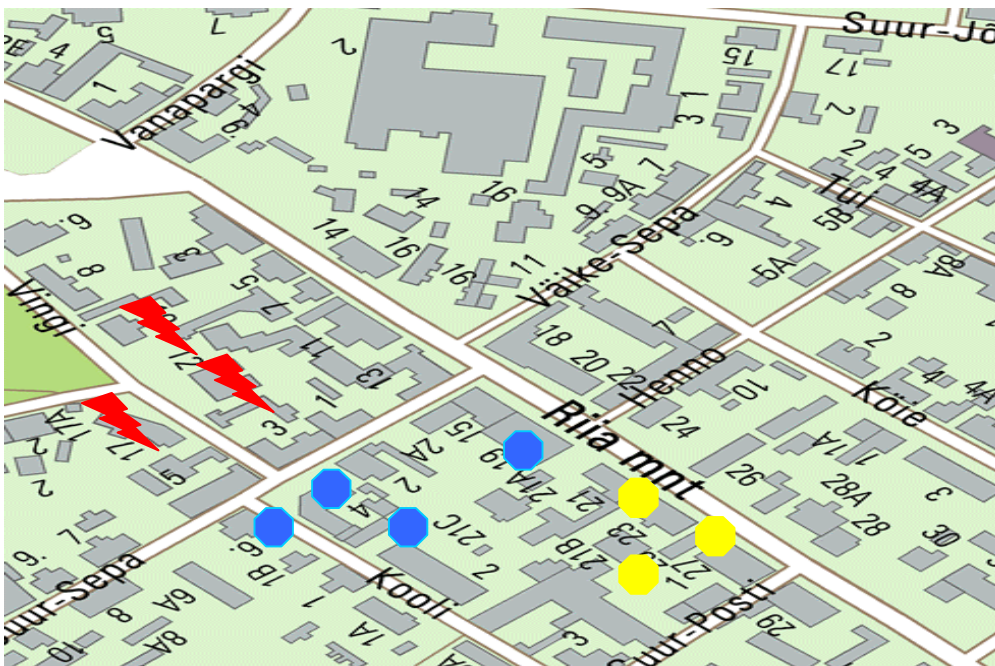
Tuleb silmas pidada, et seose leidmine kahe või enama variandi vahel ei tähenda tingimata seda, et üks põhjustas teist – mõlemad on võib-olla mõjutanud kolmas faktor, mis jäeti analüüsist hoopis välja. Tõlgendades põhjust ja tagajärge, peab analüütik kindlasti tooma ära ka tõlgendust toetavad tõendid; kui seda teha ei saa, tuleb spekulatiivsed tulemused eraldi ära märkida.

3.2.1. Kaardistamine

Kaardistamine on intsidentide kandmine kaardile, et näidata nende seotust mingite kindlate paikadega (nt koolid, kõrtsid, teed jne), füüsiliste ja sotsiaalsete näitajatega ning väljendada intsidentide jaotumist territooriumide või piirkondade kaupa. Juhtumite kategooriaid ja aegu

võib näidata erinevate värvidega. Piirkondade plaanidel võib märkida näiteks kuriteod politseijaoskondade või patrullimarsruutide kaupa, majade, sihtnumbrite või rahvastikuregistrijärgsete piirkondade kaupa. Viimane annab eriti üksikasjalise pildi, kuid kui kuritegusid ei ole just väga palju ega ole märgata ka erilisi koondumisi, saab stabiilsemaid ja eristatavamaid ühiseid tunnuseid leida väiksema mõõtkavaga plaane kasutades. Mõõtkava ning koha- või piirkonnaplaanide valik sõltuvad analüüsi ulatusest ning etapist, milleni probleemile keskendumisel on jõutud. Üldiselt on targem kasutada jaoskondadel või patrullimarsruutidel põhinevaid plaane kuritegevuse analüüsi esimesel etapil - kui analüütik alles otsib võimalikke probleeme; seejärel võib toetuda detailsematele kohaplaanidele, et määrata keskkonnafaktoreid (füüsilised võimalused, kurjategijate ja ohvrite liikumine, vaatlejate asukoht ning ulatus), mis on seotud kuritegelike juhtumitega.

Kui kaardistamine on lihtne, ühekordne ülesanne, piisab täiesti nõõpnõelte kasutamisest. Kui see osutub aga juba rutiinseks tegevuseks, eriti kui iga korraga kaasnevad erinevad mõõtkavad ja näitajad, tuleks mõelda tarkvaralahenduste soetamisele. Arvutipaketid võivad väljendada kuritegude esinemist jaoskondade või patrullimarsruutide kaupa; on saadaval ka paketid, mis liigitavad ohvrite/objektide aadressid sihtnumbrite või rahvastikuregistri piirkondade kaupa.

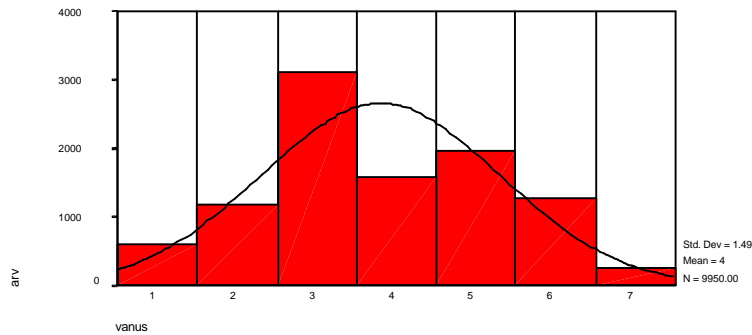

3.2.2. Aegteljendamine

Ajagraafikud kirjeldavad kuritegude esinemist tundide, nädalapäevade, kuude, aastate või nende kombinatsioonide kaupa.

Nagu juba varem mainitud, aitavad ajagraafikud hinnata andmete stabiilsust.

On olemas arvutipaketid, mis teevad ajalise analüüsiseeria mitme aasta (või kuu) kuritegevuse andmetega. Nende abil saab määrata võimalikke trende (nagu kuritegevuse kasv), tsüklilisi muutusi (nt poevarguste kasv jõulude ajal) ning usaldatavuse astet (st selge suund *versus* võimalik suund).

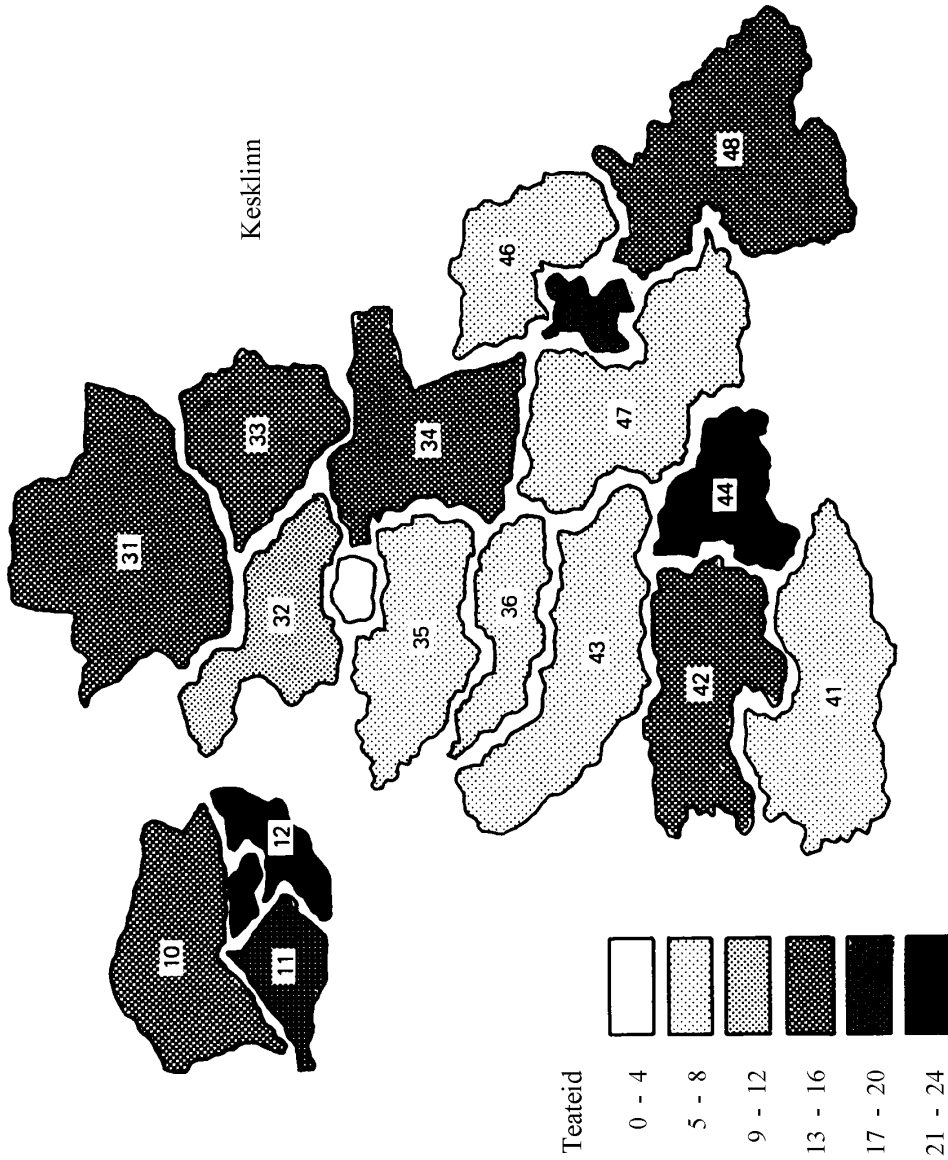

Joonis. Piirkonna kaardistamise näide

LINN X

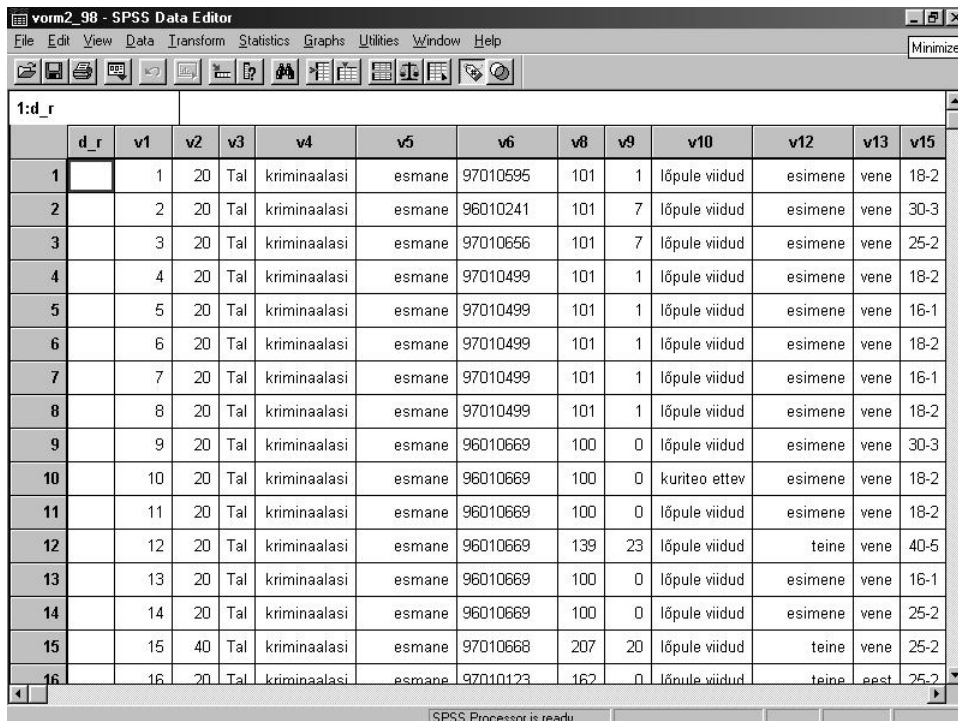
Murdvargused 1999
Jaauar-mai

01 Linnaosa 1	23
10 linnaosa 2	13
11 Linnaosa 3	20
12 Linnaosa 4	23
31 Linnaosa 5	16
32 Linnaosa 6	9
33 Linnaosa 7	13
34 Linnaosa 8	16
35 Linnaosa 9	8
36 Linnaosa 10	7
41 Linnaosa 11	5
42 Linnaosa 12	16
43 Linnaosa 13	6
44 Linnaosa 14	21
45 Linnaosa 15	18
46 Linnaosa 16	8
47 Linnaosa 17	8
48 Linnaosa 18	16

3.2.3. Risttabuleerimine

Risttabuleerimine ja teised näitajate vaheliste seoste leidmise viisid, mida teatakse mitmemõõtmelise analüüsina, ei kujuta endast ainult juhtumite sidumist aja ja ruumiga; vaatluse alla võib võtta ka teised näitajad. Risttabuleerimisega võib kirjeldada juhtumite n-ö loomulikke rühmitusi (nt hõlmab üks kindel juhtumite rühm vargusi bussides õhtusel tipptunnil, mil ohvrid on mehed, ning teine rühm röövimisi jaamades keskpäeval, mil ohvrid on ostureisil naised). Mainitud viiside abil saab määrata ka perioodi, mille järgi näiteks isikult kiputakse varastama õhtutel tipptundidel. Mõlema lähenemise aluseks oleva risttabuleerimise tulemus on 5 tunnusega tabel *ohvri vanus – ohvri sugu – kuriteo liik – koht – aeg*. Teoreetiliselt võib tabelis olla ükskõik kui palju näitajaid, kuid, mida rohkem näitajaid korruga arvesse võetakse, seda raskem on analüütikul neid tõlgendada.

1:d_r	d_r	v1	v2	v3	v4	v5	v6	v8	v9	v10	v12	v13	v15
1		1	20	Tal	kriminaalasi	esmane	97010595	101	1	lõpule viidud	esimene	vene	18-2
2		2	20	Tal	kriminaalasi	esmane	96010241	101	7	lõpule viidud	esimene	vene	30-3
3		3	20	Tal	kriminaalasi	esmane	97010656	101	7	lõpule viidud	esimene	vene	25-2
4		4	20	Tal	kriminaalasi	esmane	97010499	101	1	lõpule viidud	esimene	vene	18-2
5		5	20	Tal	kriminaalasi	esmane	97010499	101	1	lõpule viidud	esimene	vene	16-1
6		6	20	Tal	kriminaalasi	esmane	97010499	101	1	lõpule viidud	esimene	vene	18-2
7		7	20	Tal	kriminaalasi	esmane	97010499	101	1	lõpule viidud	esimene	vene	16-1
8		8	20	Tal	kriminaalasi	esmane	97010499	101	1	lõpule viidud	esimene	vene	18-2
9		9	20	Tal	kriminaalasi	esmane	96010669	100	0	lõpule viidud	esimene	vene	30-3
10		10	20	Tal	kriminaalasi	esmane	96010669	100	0	kuriteo ettev	esimene	vene	18-2
11		11	20	Tal	kriminaalasi	esmane	96010669	100	0	lõpule viidud	esimene	vene	18-2
12		12	20	Tal	kriminaalasi	esmane	96010669	139	23	lõpule viidud	teine	vene	40-5
13		13	20	Tal	kriminaalasi	esmane	96010669	100	0	lõpule viidud	esimene	vene	16-1
14		14	20	Tal	kriminaalasi	esmane	96010669	100	0	lõpule viidud	esimene	vene	25-2
15		15	40	Tal	kriminaalasi	esmane	97010668	207	20	lõpule viidud	teine	vene	25-2
16		16	20	Tal	kriminaalasi	esmane	97010123	162	0	lõpule viidud	teine	eest	25-2

Risttabuleerimist on lihtne teha arvutiprogrammiga (nt SPSS, SAS vms), mis laseb näitajaid uuesti kodeerida otse ekraanil (kombineerides kategooriaid). Keerulisemad mitmemõõtmelised analüüsid nõuavad suuremaid statistikaalaseid eriteadmisi, enam arenenud tarkvara ning rohkem juhtumeid. Operatsioonid hõlmavad korrelatsioon- ja kuhjumisanalüüsi, regressiooni ning loglineaarset modelleerimist.

Enamiku kuritegevuse analüüsi ülesannete puhul ei õigusta need nähtud vaeva.

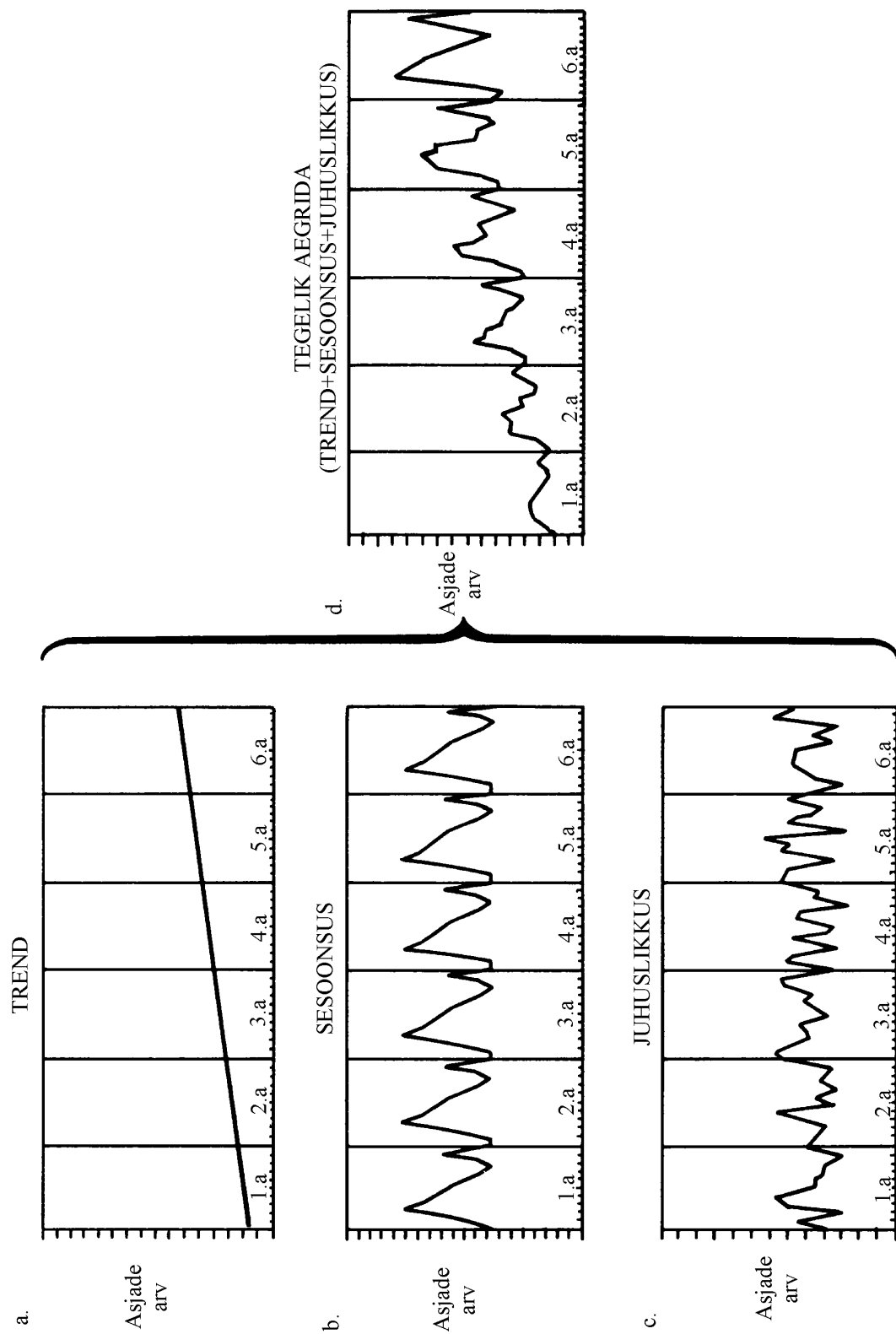
3.2.4. Statistilise olulisuse katsetamine

Kuritegevuse analüüsis on tavaline viga liiga suure tähenduse andmine tunnustele, mis on kõigest juhuslikku laadi. Olulisuse katsetamisel kontrollitakse, kas saadud tulemuste tunnused (nagu sagedusjaotus) on juhuslikud (nt kuigi kõik vanuserühmad käisid kesklinnas õhtuti ühepalju, nähtus politseidokumentidest, et kallaletungi ohvreist olid 20 alla 17aastased, 50 olid 17–25 aastased ning 14 olid vanemad kui 25 - kas see on juhus või on noored suurem riskirühm?). Statistilise katsetamisega võib ka kontrollida, kas tabelites olevatel tunnustel on üldse mingit tähtsust (nt kas tabeli *kallaletungi aeg – ohvri vanus* puhul on võimalik kindlalt väita, et õhtuste kallaletungide ohvrite vanuseline jaotus erineb märgatavalt päevaste kallaletungide ohvrite omast?).

Tähtsuse katsetamine võimaldab analüütikul elimineerida võimaluse, et ilmselge seos kahe näitaja vahel (rahvarohkus ja varguste arv) on juhuslik. Lihtsaid katseid väikese arvu jaotuste või tabelitega on võimalik teha taskuarvutiga, kuid teatud piirist on mõistlikum kasutada suuremat arvutit, eriti kui mõni tarkvarapakett katsetab tehtud tabeleid automaatselt.

On võimalik, et kuni tulemustes eksisteerivad tõelised tunnused, ei suudeta statistilise katsega seda märgata (n-ö vale negatiivse juhus, mida kirjeldati eespool). Analoogne näide on, kui püütakse rahetormi ajal kuulda koputust uksele. Mida suurem on analüüsitava juhtumite arv, seda suurem on näitajate stabiilsus (seda väiksem on statistiline kõrvalekalle) ning seda suurem on ühiste tunnuste leidmise võimalus. Seda tuntakse statistilise katse jõuna.

Joonis. Aegridade kombineerimine

3.3. Kuritegevuse analüüs: tulemuste tõlgendamine ja esitamine

Andmete analüüsi ajal on kuritegevuse profiil pideva tõlgendamise objektiks. Selle protsessi võib nüüd lõpetada situatsiooniliste ja sotsiaalsete tegurite uurimine. Kuritegevuse ühiste tunnuste tõlgendamine hõlmab vaatlusaluse piirkonna sotsiaalset ja demograafilist infot, kohalikkude olustikku tundvate inimestega rääkimist, käike kohapeale ning kriminoloogiliste teadmiste ja teooriate ettevaatlikku rakendamist. Situatsioonilisest seisukohast vaadatuna võib probleemset paika tõlgendada kui kindlat kuritegelikku võimalust pakkuvat või sotsiaalset tegevust peegeldavat, mis viib kurjategijad kokku ohvrite või nende varaga. Mitmete linnade andmestiku analüüs on näidanud, et 30–40% kõigist korrarikumistest leiavad aset ametlike ettevõtete-asutuste sees või vahetus läheduses ning et 40% rikkumistest juhtub paaril-kolmel taval. Nagu võibki arvata, juhtub enamik intsidente õhtusel ajal kahes etapis – baaride-kõrtside sulgemise ja veidi hiljem klubide sulgemise ajal. Mõnikord on ka autovarguste arvu suurenemine langenud kokku sulgemisaegadega, kui kombinatsioon koju sõita tahtvatest inimestest ja kärbitud bussiliiklusest loob iseloomuliku mudeli.

Kuritegude ühiste tunnuste tõlgendamisel võib abi olla teistest allikatest saadud infost, mis võib anda vihjeid vajalike tõkestusmeetmete kohta ning olla kasulik kõige praktilisemate preventiivabinõude valimisel. Selline info võib hõlmata üksikasjalikku uurimust vastava piirkonna kurjategijate kohta – nende tausta, motivatsioone, teenistuskäiku, elukohta ja kriminaalseid kontakte, otsuste langetamise ning riski- ja võimalusetaju; kogu ümbruse ja kogukonna sotsiaalset, majanduslikku ja demograafilist iseloomustust (kuna seal esineb palju kuritegelikke intsidente või elab palju kurjategijaid); seiku, mis on seotud riskirühma kuuluvate ohvritega; koolide või korrusmajade iseloomulikke jooni, mida tuleks kuritegevuse vähendamise eesmärgil muuta.

3.4 Analüüsi sõnum

Sõnumi keel koosneb kahest osisest:

- sõnumi õige sisu koostamine;
- sisu kõige paremini peegeldava väljenduse leidmine.

Sõnumi peab kohe alguses läbi mõtlema, selle esituse lõpuni viimistlema, et ta sisaldaks seda, mida saatja peab vajalikuks saajale edastada. Sõnumi sisu võidab, kui see keskendub kindlale küsimusele, arvestab kindla tegevusvaldkonna iseloomu ja iseärasusi, on õige üldistusastmega ning toob esile parajal määral uut. Sõnumi sõnastus peab olema täpne ja viimistletud.

Sõnumi võib esitada kahel viisil:

- *sõnum kui sündmus – esitatakse tegevuse ajalises järgnevuses;*
- *sõnum kui lõngakera – kõige tähtsam asi tuuakse kõigepealt esile ning edasi harutatakse see lahti tähtsuselt alanevate asjade järjekorras.*

Sõnade ja väljendite eritähenduslikust käsitusest võib tekkida palju väärarusaamu ja moonutusi, sest sõna/fraas võib sõnumi saatjale tähendada midagi muud kui sõnumi saajale. Et sõnumist üheselt aru saadaks, on otstarbekas tarvitada võimalikult vähe haruldasi sõnu ja väljendeid, eriti aga võõrsõnu (oluline on teadvustada, kas materjal läheb asutusest välja või jääb asutusesiseseks kasutamiseks); sõnumi eesmärk on edastada sõnumi saajale arusaadav sõnum, mitte kontrollida tema keeleteadmisi. Asjasse pühendamatu teele on otstarbekas kasutatavaid erimõisteid ja -väljendeid täpselt seletada.

Tüüpiline on ametkondliku keele vohamine, mille korral väljendikombinatsioonid on pahatihti üldised ja ebamäärased. Sõnumist on kergem aru saada, kui selles on välditud üleliigseid sõnu ja väljendeid; **kaasa aitab ka sõnumi erapooletus.**

Ei maksa unustada, et sõnumi saatjal ja saajal on asja kohta erinev info. Saaja on hõivatud asjadega, mis on tema seisukohalt tähtsad, teda pommitatakse aga uue teabega, mistõttu saaja vastukaja võib olla tõrjuv.

Saaja võtab peaausjalikult vastu seda teavet, mida ta loodab saada ning mis on kooskõlas tema arusaamade, tõekspidamiste ja seisukohtadega. **Et uued tähtsad mõtted ja ideed jõuaksid õigesti saajani, on tarvis arvestada nii saaja isikut kui ka tema suhtumist ja huvi.** Eelnevalt tuleb üksikasjalikult läbi mõelda sõnumi olulised koostisosad, laad ja toon.

Esmatasandil on teavet vaja selleks, et töö nõutaval tasemel ära teha. Teisel tasandil on saaja teabevajadus juba suurem ning on rohkem seotud töö eesmärgiga. Kahepoolne side (s.o ka tagaside teabe saamise ja sellest arusaamise kohta) suurendab üleantava teabe täpsust ning ühtmoodi mõistmist.

IDAMAADE KÕNEKÄÄND“Hea kirjutamine eeldab viit kümnendikku vaimset distsipliini, nelja kümnendikku tahet esimesed mustandid ümber teha ja ühe kümnendiku annet. Kui keegi kirjutab hästi, siis ta ka mõtleb hästi või ümberpöördukt – kui keegi mõtleb hästi, siis ta ka kirjutab hästi.”